

Jakub Werbiński

Monitorowy – rola i zadania w systemie bezpieczeństwa penitencjarnego

Monitor – role and tasks in the penitentiary security system

Zasadniczym celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytania dotyczące roli stanowiska monitorowego w systemie bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Podjęta została także próba wskazania trudności i problemów związanych z organizacją i realizacją zadań na tym stanowisku. Ponadto przytoczone i omówione zostały wybrane regulacje prawne Służby Więziennej¹ związane z ramową działalnością działu ochrony, w którego to gestii leży organizacja stanowiska.

Jako zaczyn do dalszej dyskusji zasygnalizowano także ewentualną rolę monitorowego w strukturze stanowisk tworzonych kompleksów penitencjarnych finansowanych z Norweskiego Mechanizmu Finansowego.

Słowa kluczowe: zakład karny, areszt śledczy, monitorowy, bezpieczeństwo, ochrona dynamiczna.

In the presented work, I try to answer the questions about the role of the monitoring stand in the security system of a penitentiary establishment. An attempt was also made to indicate the difficulties and problems related to the organization and implementation of tasks in this position. In addition, the regulations of the Prison Service related to the framework activity of the security department, which is responsible for the organization of the position, were cited and discussed.

¹ Zgodnie z art. 1 ustawy z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1064) Służba Więzienna jest umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną.

As a starting point for further discussion, the possible role of the monitor in the structure of positions of the created penitentiary complexes financed by the Norwegian Financial Mechanism was also signaled.

Key words: correctional facility, detention center, monitoring, security, dynamic protection.

Wprowadzenie

Obecnie na terenie Polski funkcjonują 103 jednostki penitencjarne, w których pełni służbę i pracuje ponad 28,5 tys. funkcjonariuszy i pracowników² Służby Więziennej oraz pozostaje w izolacji ponad 73 tys. osadzonych³. W pięciu z nich powstają tzw. kompleksy penitencjarne składające się z pawilonu mieszkalnego, hali produkcyjnej oraz domu przejściowego. Inwestycja to element realizowanego na terenie Polski projektu pn. „Pilotażowe kompleksy penitencjarne” finansowanego z Norweskiego Mechanizmu finansowego.

Głównym celem projektu jest realizacja i wprowadzenie innowacyjnych działań w systemie penitencjarnym, którego efektem może okazać się zmniejszenie poziomu recydywy. Działania te obejmą wiele obszarów. Poza nową infrastrukturą pojawią się także nowe rozwiązania edukacyjne. Na potrzeby ich przygotowania i wdrożenia zaplanowany został jeden z modułów projektu – „Modernizacja systemu szkolenia kadry Służby Więziennej”. Podnoszenie kompetencji kadry Służby Więziennej w ramach zmodernizowanego systemu kształcenia i doskonalenia wspierającego proces resocjalizacji i readaptacji osadzonych realizowany jest przez Szkołę Wyższą Wymiaru Sprawiedliwości.

Zmiany wprowadzą nową jakość w podejściu do realizacji kary pozbawienia wolności. Projekt to olbrzymie wyzwanie na wielu płaszczyznach – od organizacji i budowy samych kompleksów po przygotowanie odpowiedniej kadry oraz jej wyszkolenia. Działania planowane do realizacji w ramach projektu ukierunkowane są na utworzenie optymalnych warunków odbywania kary pozbawienia wolności, jak

² Roczna informacja statystyczna, Ministerstwo Sprawiedliwości – Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa 2021, s. 40.

³ Informacja o zaludnieniu jednostek penitencjarnych, Centralny Zarząd Służby Więziennej, 6 maja 2022 r. Warszawa, s. 1.

również zakłada się maksymalizację korzyści płynących z udzielonego wsparcia poprzez przemodelowanie systemu szkolenia kadry Służby Więziennej tak, aby możliwe było jej profesjonalne wyszkolenie zarówno w okresie wdrażania projektu, jak i wiele lat po jego zakończeniu⁴.

Należy zaznaczyć, że modyfikacji ma ulec sposób podejścia do realizowanych oddziaływań resocjalizacyjnych i naprawczych. Ochrona dynamiczna⁵ może okazać się wyznacznikiem działań i relacji między personelem więziennym a osadzonymi⁶.

Struktura organizacyjna działu ochrony

W kontekście zmian należy postawić pytanie, jaki personel będzie potrzebny i optymalny do wykonywania zadań w nowych obiektach? Na pewno znajdą się w tej grupie funkcjonariusze działu ochrony, którzy dzisiaj pełnią bardzo odpowiedzialną i konkretną rolę w strukturze formacji.

Służba Więzienna jest jedną z instytucji państwa, która ma zapewnić warunki do jego prawidłowego funkcjonowania. Przede wszystkim bierze odpowiedzialność za izolowanie osób od społeczeństwa poprzez wykonywanie kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Ma także inne zadania – prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych czy zapewnienie właściwych warunków odbywania kary. Dział ochrony partycypuje w realizacji większości zadań⁷. Biorąc jednak pod uwagę jego charakter, można stwierdzić, że z ustawowego katalogu zadań przewidzianych dla Służby Więziennej w największym stopniu ma on zapewnić w zakładach karnych i aresztach śledczych porządek i bezpieczeństwo oraz ochronę społeczeństwa przed osobami przebywającymi w jednostkach penitencjarnych. Dział ochrony jest też

⁴ Dostęp 28 kwietnia 2021 r. <https://wskip.pbv.pl/>.

⁵ Definicja autora. Ochrona dynamiczna – Planowy sposób realizacji kar pozbawienia wolności polegający na zbudowaniu systemu relacji panujących między właściwie dobranym i odpowiednio przeszkolonym personelem więziennym a osadzonymi. Oparty na budowaniu dobrych, grupowych i indywidualnych interakcji oraz pogłębionej znajomości osadzonego i jego sytuacji, a także właściwemu i szybkiemu reagowaniu na problemy i niwelowanie barier.

⁶ Europejskie reguły więzienne – 51.2. Bezpieczeństwo zapewniane barierami fizycznymi i innymi środkami technicznymi uzupełniane jest dynamiczną ochroną gwarantowaną przez sygnały personelu znajdującego dobrze osadzonych będących pod ich kontrolą.

⁷ Ustawa z dnia 9 kwietnia o Służbie Więziennej, art. 2.

najlichniejszym wśród działów formacji, jego funkcjonariusze to ponad 15 tys. osób.

Dział ochrony w każdej jednostce podstawowej ma podobną strukturę organizacyjną. Działania funkcjonariuszy opierają się na ogólnych przepisach, lecz także rozwiązaniach indywidualnych dla poszczególnych jednostek. Więzienia charakteryzują się występowaniem szczególnych sytuacji stanowiących zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego, albo godzących w bezpieczeństwo jednostek penitencjarnych⁸. I to ten obszar, z punktu widzenia misji, wydaje się najbliższy funkcjonariuszom działu ochrony. Zadania te reguluje szereg procedur, które wykonują funkcjonariusze na różnych szczeblach organizacyjnych.

Obecne stanowiska, które składają się na funkcjonowanie działu ochrony to:

- dyrektor,
- kierownik działu ochrony,
- dowódca zmiany,
- oddziałowy (funkcjonariusz pełniący służbę w oddziale mieszkalnym),
- doprowadzający (funkcjonariusz dozoru osadzonego podczas jego przemieszczania się po terenie jednostki organizacyjnej lub doprowadzający interesantów),
- bramowy (funkcjonariusz pełniący służbę przy wejściu do jednostki),
- spacerowy (funkcjonariusz dozoru spacerujący osadzonych),
- widzeniowy (funkcjonariusz pełniący służbę przy udzielaniu widzeń),
- monitorowy,
- dozoru zatrudnienie (funkcjonariusz lub pracownik dozoru osadzonych na terenie zakładu),
- konwojent grupy roboczej (funkcjonariusz konwojujący osadzonych w miejscu zatrudnienia poza terenem zakładu),
- patrolowy (funkcjonariusz pełniący służbę patrolową na terenie jednostki),
- wartownik (funkcjonariusz pełniący służbę na stanowisku uzbrojonym w ochronie terenu jednostki organizacyjnej),
- dowódca konwoju,
- dowódca konwoju kolumny samochodowej,
- konwojent,
- rezerwa składu zmiany.

⁸ Polska Służba Więzienna – Informator 2011-2012, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa, s. 64.

Zadania funkcjonariusza pełniącego służbę na stanowisku monitorowego

Rozwój cywilizacyjny pozwala na zastosowanie coraz bardziej wysublimowanych technologii do przeciwdziałania zagrożeniom oraz ochronę różnego typu instytucji, w tym jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Należy pamiętać, że oprócz możliwości, jakie stwarza technika, ma ona również szereg ograniczeń, które w istotny sposób wpływają na kształtujące się systemy bezpieczeństwa. Na korzyści i niebezpieczeństwa stosowania techniki można patrzeć wieloaspektowo, oprócz bowiem kwestii technologicznych, związanych z prawidłowym i niezakłóconym funkcjonowaniem systemu bezpieczeństwa, to zawsze człowiek jest adresem nowoczesnych rozwiązań technicznych⁹. Ważne w tym aspekcie wydaje się także stworzenie właściwych procedur oraz szkolenie osób odpowiedzialnych za obsługę systemów. Przykładem stanowiska¹⁰ realizującego tego typu zadania w zakładzie karnym lub areszcie śledczym jest monitorowy.

Do zadań funkcjonariusza pełniącego służbę na stanowisku monitorowego należy:

- 1) stałe obserwowanie zachowania osadzonych;
- 2) obserwowanie wyznaczonych rejonów zakładu, z zastrzeżeniem pkt 1.;
- 3) niezwłoczne meldowanie dowódcy zmiany¹¹ o nieprawidłowości systemu monitorowania oraz zachowaniach godzących w porządek i bezpieczeństwo¹².

W niniejszym opracowaniu szczególnie zostanie omówiona realizacja pierwszego zadania, tj. stałego obserwowania zachowania osadzonych oraz zadania, które może się z nim wiązać, a polega na niezwłocznym meldowaniu dowódcy zmiany o sytuacjach trudnych i zagrożeniach.

⁹ R. Poklek, P. Dela, *Możliwości i ograniczenia techniki w zastosowaniach penitencjarno-ochronnych. Humanistyczne i technologiczne wymiary systemu bezpieczeństwa*, Euro-Media Sp. z o.o., Warszawa 2017, s. 7.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej § 2 pkt 26 – stanowisko – stała lub okresowa funkcja pełniona w związku z ochroną jednostki organizacyjnej lub konwoju.

¹¹ Ibidem, § 2 pkt 2, dowódca zmiany – funkcjonariusz kierujący zmianą, jego zastępca albo funkcjonariusz kierujący zmianą w wyodrębnionym oddziale.

¹² Ibidem, § 55.

W jednostkach penitencjarnych mamy do czynienia z wieloma sytuacjami, w których dochodzi do obserwowania osób i infrastruktury¹³. Jeżeli chodzi o obserwowanie osadzonych poprzez system telewizji przemysłowej, to mamy do czynienia z kilkoma takimi sytuacjami. Część z nich jest obligatoryjna i ma to np. miejsce przy osadzonych niebezpiecznych¹⁴. Także w innych sytuacjach związanych ze względami medycznymi lub potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa dyrektor jednostki może podjąć taką decyzję¹⁵.

Zdaniem Roberta Nowackiego i Karoliny Kostery są to wszyscy osadzeni przebywający w celach, gdzie zgodnie z przepisami prawa jest obowiązek stosowania kamer. Należą do nich również osadzeni, wobec których w zakresie swoich kompetencji dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego taką decyzję może podjąć. „Mowa tutaj o:

- osadzonym, wobec którego dyrektor podjął decyzję o stałym monitorowaniu z uwagi na zapewnienie mu bezpieczeństwa np.:
- osadzonym suicydalnym, czyli osadzonym z tendencjami samobójczymi;
- oskarżonym lub skazanym za przestępstwa pedofilii lub czyny dotyczące wolności seksualnej;
- osadzonym medialnym, czyli pozostającym w zainteresowaniu środków masowego przekazu;
- osadzonym, wobec którego dyrektor podjął decyzję o stałym monitorowaniu ze względów medycznych, np. w oddziale szpitalnym, znajdującym się na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego;

¹³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, art. 73a § 1. Zakłady karne mogą być monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz lub dźwięk, w tym przez system telewizji przemysłowej. § 2. Monitorowanie, zapewniające możliwości obserwowania zachowania skazanego, można stosować w szczególności w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych, w łazienkach, w pomieszczeniach wyznaczonych do widzeń, w miejscach zatrudnienia osadzonych, w ciągach komunikacyjnych, na placach spacerowych, a także do obserwacji terenu zakładu karnego na zewnątrz budynków, w tym linii ogrodzenia zewnętrznego.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej § 2 pkt. 18 – osadzony niebezpieczny – osadzony zakwalifikowany jako stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, art. 88c § 1. Zachowanie osadzonego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu podlega stałemu monitorowaniu. (Zasada ta dotyczy także tymczasowo aresztowanych niebezpiecznych).

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, art. 116 § 5a. W wypadkach uzasadnionych względami medycznymi albo potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa skazanego jego zachowanie może podlegać monitorowaniu. Monitorowany obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu. § 6. Decyzję w sprawach, o których mowa w § 4-5a, podejmuje dyrektor zakładu karnego.

- osadzonym „niebezpiecznym”, czyli osadzonym zakwalifikowanym jako stwarzający poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu;
- osadzonym, wobec którego użyty został środek przymusu bezpośredniego w postaci celi zabezpieczającej¹⁶.

Wracając do zadań monitorowego, należy zaznaczyć, że w każdej jednostce penitencjarnej zostały one dookreślone w zindywidualizowany sposób, w wewnętrznym dokumencie – instrukcji stanowiskowej¹⁷. Instrukcję tę powinny znać osoby na stanowisku monitorowego i zgodnie z nią realizować swoje obowiązki.

Stałe obserwowanie zachowań osadzonego – ten obowiązek nie pozostawia wiele do interpretacji, jest jednoznaczny i oczywisty, jego realizacja jednak niekoniecznie musi być prosta. Rolą monitorowego jest ciągłe, nieprzerwane obserwowanie osoby objętej monitoringiem. Ciągłość tego procesu ma niezwykle ważne znaczenie w przypadku np. osoby, która może podjąć próbę samobójczą. Szybki czas reakcji ma olbrzymie znaczenie i może zadecydować o życiu i zdrowiu obserwowanego. Podobnie może być w sytuacji niektórych objawów chorobowych, które występują nagle i mogą stanowić zagrożenie dla samego chorego. Dlatego skupienie się na czynności, jaką jest obserwowanie zachowania innej osoby, jest niezwykle istotne.

Zostały wyznaczone granice czasowe¹⁸ realizacji tego zadania przez jedną osobę, w maksymalnym czasie 2 godzin. W wielu jednostkach czas ten jest jeszcze krótszy. (W jednostce, w której autor artykułu pełnił służbę na stanowisku monitorowego, czas ten wynosił 1 godzinę). Odstępstwo w zakresie przekroczenia 2 godzin może dotyczyć jedynie sytuacji, która mogłaby spowodować zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki.

Niezwłoczne meldowanie dowódcy zmiany o nieprawidłowości systemu monitorowania oraz zachowaniach godzących w porządek

¹⁶ R. Nowacki, K. Kostera, *Zastosowanie kształcenia zdalnego w doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie Kursu dla funkcjonariuszy służby więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego*, [w:] M.Strzelec (red.) *Wybrane aspekty kształcenia funkcjonariuszy służb mundurowych*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2022, s. 69.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, § 3 ust. 3 – w instrukcji stanowiskowej uwzględnia się w szczególności: 1) opis stanowiska z podaniem jego rodzaju, miejsca i czasu pełnienia służby, a w przypadku stanowiska uzbrojonego – również pola obserwacji; 2) rodzaj uzbrojenia i wyposażenia; 3) zakres czynności; 4) zadania z zakresu ochrony przeciwpożarowej.

¹⁸ *Ibidem*, § 18 pkt 2. Po nieprzerwanym pełnieniu służby przez 2 godziny na stanowisku monitorowego funkcjonariuszowi zmienia się miejsce pełnienia służby, o ile nie stwarza to zagrożenia dla bezpieczeństwa jednostki.

i bezpieczeństwo – to zadanie jest logiczną konsekwencją sytuacji, które monitorowy może zaobserwować. Po pierwsze brak możliwości obserwowania zachowania osadzonego (jeżeli obserwacja tego dotyczy) ze względu na awarię sprzętu lub inny czynnik uniemożliwiający to działanie powinno spowodować reakcję w postaci poinformowania właściwego (wskazanego przepisami) funkcjonariusza. Po drugie, ta sama reakcja powinna nastąpić w sytuacji zagrożenia. W przypadku osadzonego może to być np. dokonywanie samookaleczenia czy samobójstwa. Uzasadnienie tego oczywistego ciągu działań nie wydaje się potrzebne.

Należy zaznaczyć, że monitorowy – jak wszyscy inni funkcjonariusze lub pracownicy realizujący zadania ochronne – jest zobligowany także do innych zadań związanych z przejęciem służby¹⁹ i jej pełnieniem. Obejmując stanowisko, sprawdzi m.in. liczbę osadzonych, dokumentację, środki łączności oraz pozostały sprzęt i urządzenia związane ze stanowiskiem. W przypadku monitorowego byłoby dobrą praktyką udzielenie mu instruktażu każdorazowo przed objęciem stanowiska. Instruktaż obejmowałby kwestie techniczne oraz omówienie bieżących nastrojów i zachowań osadzonych oraz powodu ich obserwowania.

W trakcie pełnienia służby monitorowy realizuje także tzw. zadania ogólne²⁰, oczywiście takie, które ze względu na charakter stanowiska są możliwe do realizacji. Część zadań ogólnych wpisuje się w pewnym zakresie w zadania szczegółowe monitorowego, tj. pełniąc służbę na stanowisku, prowadzi obserwacje wyznaczonego miejsca, odcinka lub rejonu oraz niezwłocznie powiadamia dowódcę zmiany o wystąpieniu przyczyn uniemożliwiających dalsze pełnienie służby. Kolejnym ogólnym zadaniem, które bez wątplenia dotyczy monitorowego, jest wykonywanie obowiązków związanych z ochroną. Nie może on bez zezwolenia bezpośredniego przełożonego opuścić stanowiska lub zaprzestać jego ochrony.

Monitorowy w trakcie pełnienia służby współpracuje z wcześniej wspomnianym dowódcą zmiany. Będzie to udzielenie instruktażu przed objęciem stanowiska oraz zapoznanie z instrukcją stanowiskową. Natomiast

¹⁹ Ibidem, § 64 ust 1. Funkcjonariusz lub pracownik, obejmując stanowisko, sprawdza liczbę osadzonych, stan i ilość dokumentów, stan i ilość środków sygnalizacji i łączności oraz sprzętu i urządzeń przeciwpożarowych znajdujących się w rejonie jego stanowiska, ilość kluczy specjalnych, oraz z zastrzeżeniem § 49 ust. 2 pkt 9 (tj. do zadań funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym, zwanego dalej „oddziałowym”, przy przyjęciu służby należy w szczególności: 9) sprawdzenie w oddziale mieszkalnym stanu zabezpieczeń techniczno-ochronnych w celach i innych pomieszczeniach;) stan zabezpieczeń techniczno-ochronnych.

²⁰ Ibidem, § 41.

rolą monitorowego w zakresie tej współpracy jest na pewno informowanie w opisanych wyżej sytuacjach, które mogą stanowić zagrożenie.

Kolejnym funkcjonariuszem, z którym współpracuje monitorowy, jest oddziałowy pełniący służbę w oddziale mieszkalnym²¹, w którym umieszczony został osadzony poddany obserwacji. Monitorowy w sytuacjach, kiedy ma wątpliwości związane z zachowaniem osadzonego, powinien zasygnalizować to oddziałowemu w celu ich zweryfikowania. Także informowanie oddziałowego o sytuacji zagrożenia jest jak najbardziej uzasadnione, ponieważ oddziałowy może na nią zareagować najszybciej. Oddziałowy, zarówno w dzień, jak i w nocy²², w sytuacji zagrożenia życia osadzonego ma możliwość samodzielnego wejścia do celi mieszkalnej i podjęcia właściwych działań²³.

Inspektor działu ochrony w przypadku oddziału penitencjarnego powinien poinformować monitorowego o uzyskanych informacjach w trakcie realizacji czynności profilaktycznych, które mogłyby wpłynąć na bieżącą zmianę nastroju czy zachowania osadzonego. W przypadku braku oddziałów penitencjarnych powinien taką informację przekazać właściwy funkcjonariusz.

Podobnie powinien zachować się wychowawca lub psycholog, który w trakcie bieżącej pracy ustali nowe okoliczności, które mogłyby wpłynąć na sytuację i wywołać zmiany w zachowaniu osadzonego.

Obecne szkolenie dotyczące pełnienia służby na stanowisku monitorowego dotyczy wszystkich funkcjonariuszy (bez względu na reprezentowany dział) realizujących szkolenie zawodowe. Związane jest to z praktyką wykorzystywania całej kadry mundurowej do pełnienia służby na tym stanowisku. Kształcenie to jest realizowane w unitarnej²⁴ części szkolenia zawodowego, które jest takie samo dla wszystkich funkcjonariuszy, także bez względu na korpus²⁵. Tematyka szkolenia jest rozszerzona w części

²¹ Ibidem, § 2 pkt 15. Oddział mieszkalny – wyodrębniony organizacyjnie zespół cel mieszkalnych dla osadzonych i pomieszczeń niezbędnych do jego funkcjonowania.

²² Ibidem, § 24 ust. 4. W przypadku zagrożenia życia osadzonego funkcjonariusz może podjąć decyzję o samodzielnym otwarciu celi mieszkalnej w porze nocnej, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa osobistego, po uprzednim poinformowaniu dowódcy zmiany.

²³ Wyjątkiem od przytoczonej zasady jest wejście do celi, w której przebywa osadzony „niebezpieczny”.

²⁴ J. Werbiński, *Rodzaje szkoleń realizowane w Służbie Więziennej*, [w]: T. Kośmider (red.), *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, Wydawnictwo Episteme, Warszawa 2020, s. 15. Program szkolenia zawodowego przewiduje część unitarną wspólną dla wszystkich uczestników szkolenia oraz część specjalistyczną właściwą dla obszaru działania funkcjonariusza lub pracownika.

²⁵ Ustawa o Służbie Więziennej z dnia 9 kwietnia 2010 r. art. 43o ust. 2, [...] w korpusie podoficerów, chorążych i oficerów.

specjalizacyjnej dla funkcjonariuszy działu ochrony. Ponadto Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości dla funkcjonariuszy działu ochrony realizuje trzydniowy kurs dla pełniących służbę na stanowisku monitorowego.

Środowisko pracy monitorowego

Powierzchniowa analiza stanowiska monitorowego może wywoływać wrażenie, że zadania przewidziane dla niego są łatwe i nie wymagają szczególnych predyspozycji. Polegają jedynie na patrzeniu w monitory. Jest to niezwykle mylne wrażenie. Można postawić hipotezę, że stanowisko monitorowego jest jednym z najbardziej odpowiedzialnych w bezpośrednim przełożeniu na życie czy zdrowie drugiego człowieka. Wiedza, umiejętności i postawy mają tu wielkie znaczenie. Muszą jednak iść w parze z właściwymi rozwiązaniami technicznymi i procedurami. Optymalizacja rozwiązań jest potrzebna na wielu płaszczyznach związanych ze stanowiskiem.

Praca ta jest bardzo specyficzna i wymaga określonych predyspozycji. Dobry operator (monitorowy)²⁶ musi być zarazem świetnym obserwatorem i osobą, która przez długi czas może pozostawać w dużym skupieniu, zachowując zdolność do błyskawicznej reakcji w odpowiedzi na sytuację rozgrywającą się na monitorach. Środowisko pracy operatora zmusza do selekcjonowania i wyboru informacji kluczowych. Aby zidentyfikować odpowiednie zdarzenie, funkcjonariusz musi je wyodrębnić spośród wielu innych. Wymaga to dobrej znajomości celu obserwacji oraz dużej wrażliwości na pojedyncze wskazówki mogące świadczyć o konieczności podjęcia reakcji. Dlatego służba na stanowisku monitorowego trwa nie dłużej niż 2 godziny, po tym czasie funkcjonariusz kierowany jest do innych zadań. Obrazy z monitoringu mogą przedstawiać zarówno celę wieloosobową, w której analizie musi być poddane zachowanie kilku osadzonych równocześnie, jak i izolatkę gdzie przebywa tylko jedna osoba, która większość czasu przesypia. W obu przypadkach obserwator narażony jest na nienaturalny stan zbyt dużej lub zbyt małej ilości bodźców. Pojawia się znużenie, monotonia i zagrożenie związane z procesami habituacji, czyli przystosowania i przyzwyczajania się do obserwowanych lokalizacji,

²⁶ Wyjaśnienie autora.

ignorowania informacji kluczowych lub poszukiwaniem stymulacji poza monitorami²⁷.

Limit liczby obrazów z kamer umieszczonych w celach, które może jednocześnie obserwować jeden funkcjonariusz na stanowisku monitorowego w zakładzie karnym lub areszcie śledczym nie jest obecnie określony. [...] Rozpiętości ilości kamer do ciągłej obserwacji przez jednego funkcjonariusza na stanowisku monitorowego wahają się od kilku do kilkudziesięciu²⁸. Sytuacja ta skłania do refleksji nad fizycznymi możliwościami człowieka i potrzebą uregulowania tej kwestii. Próby takie zostały podjęte poprzez wprowadzenie Instrukcji nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2018 r. w sprawie organizacji i szkolenia funkcjonariuszy na stanowisku monitorowego oraz organizacji monitorowanej celi mieszkalnej. Instrukcja jednak została zniesiona Zarządzeniem nr 2/2019 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 28 stycznia 2019 r.

Zaznaczyć należy, że do pełnienia służby trafiają funkcjonariusze z bardzo różnym doświadczeniem zawodowym. Często są to osoby na początku drogi służbowej, które przeszły jedynie szkolenie centralne na poziomie kursu przygotowawczego.

Rekomendacje i wnioski

Analiza stanowiska nasuwa kilka przemyśleń i refleksji, które warto wskazać jako platformę do dalszej dyskusji:

- wydaje się potrzebne stworzenie bardziej szczegółowych uregulowań dotyczących stanowiska monitorowego. Niekoniecznie w zakresie samego jego obowiązków, lecz raczej ich standaryzacji. Kwestie zróżnicowania ilościowego (np. w zakresie obserwowanych cel mieszkalnych, osadzonych) czy jakości sprzętu i wyposażenia w poszczególnych jednostkach są bardzo różne;

²⁷ Dostęp 6.05.2022 r. <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-krakowie-bezpieczenstwo-na-okru>, (Bezpieczeństwo na oku..., kpt. A. Czajczyk).

²⁸ Pismo przewodniczącego Zarządu Głównego NSZZ Funkcjonariuszy i Pracowników Więziennictwa skierowane do dyrektora generalnego Służby Więziennej dotyczące instalowania kamer w pomieszczeniu monitorowego skierowanych na pracę funkcjonariuszy wyznaczonych do pełnienia służby na stanowisku monitorowego oraz przeglądu tych stanowisk w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, Warszawa 25.03.2021 r.

- szkolenie funkcjonariuszy w tym zakresie powinno przybrać charakter specjalistyczny i doskonalący, odpowiadając na zmiany technologiczne oraz analizę bieżących trendów i problemów. Wydłużenie okresu służby²⁹ może spowodować, że funkcjonariusz tego typu szkolenie przechodził kilkanaście czy kilkadziesiąt lat wcześniej. W obszarze zmieniającej się technologii są to czasookresy niezwykle długie;
- pozyskiwanie najnowszych rozwiązań technologicznych na potrzeby optymalizacji służby monitorowego powinno być procesem stałym. Przykład – zastosowanie inteligentnej analizy obrazu monitoringu wizyjnego to efekt ciągłego dynamicznego rozwoju systemów zabezpieczeń³⁰. Wiąże się to jednak z nakładami finansowymi, które cyklicznie obciążałyby budżet.
- w dobie ważnych zmian związanych z projektem „Pilotażowe kompleksy penitencjarne” finansowanym z Norweskiego Mechanizmu Finansowego, należy postawić pytanie: w jakie zadania i warunki służby powinien być wyposażony monitorowy w projektowanych obiektach. Miejsce, jakim jest więzienie, niesie ze sobą wiele niewiadomych, dlatego także w warunkach dużej swobody przewidzianej dla osadzonych należy przewidzieć ewentualność objęcia osadzonego dyskusowaną formą nadzoru.

Zakończenie

Służba Więzienna stanowi integralną część systemu bezpieczeństwa państwa wyspecjalizowaną w wykonywaniu tymczasowego aresztowania oraz kar i środków skutkujących pozbawieniem wolności. Posiada stuletnie doświadczenie w zakresie resocjalizacji penitencjarnej, i właśnie te zadania należą do jej podstawowych funkcji. Jednak wielość pojawiających się nowych wyzwań i zagrożeń wymusza konieczność płynnego reagowania na nie³¹. Sprzyjać temu powinny nowe technologie. Monitorowy jest przykładem stanowiska, gdzie bezpieczeństwo należy traktować

²⁹ J. Werbiński, *Rodzaje szkoleń ...* op. cit., [w:] T. Kośmider (red), *Szkolenie ...*, op. cit., s. 25.

³⁰ R. Gabrysiak, *Inteligentna analiza obrazu*, „Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu” nr 6, Media-fachowe, Warszawa 2020, s. 35.

³¹ M. Lewandowski, *Zadania Służby Więziennej za rzecz bezpieczeństwa państwa – kierunki zmian*, „Wiedza Obronna”, Warszawa 2019, nr 1-1, s. 117.

jako proces w nieustannie zmieniającej się rzeczywistości, a technikę jako permanentnie uzupełniane narzędzie wspomagające realizację celów.

W sprawności każdego systemu najważniejszy jest jednak człowiek, i to przede wszystkim od niego zależy czy przedsięwzięcie okaże się sukcesem, czy porażką. Dlatego funkcjonariuszom Służby Więziennej pełniącym służbę na stanowisku monitorowego powinno zapewnić się optymalne rozwiązania technologiczne wspomagające ich wysiłek. Orientacja na bezpieczeństwo to jedna z najwyższej ocenionych kompetencji dla podoficera działu ochrony, jak i dla innych funkcjonariuszy realizujących zadania ochronne³². Wskazanie takie pozwala mieć poczucie, że rola monitorowego jest traktowana bardzo poważnie, na pewno jeśli chodzi o postawę dotyczącą odpowiedzialności za powierzone zadanie. Postawę tę należy wzmacniać także przejrzystymi i jasnymi procedurami oraz systemem szkolenia odpowiadającym realnym potrzebom.

Podsumowując, należy stwierdzić, że na końcowy efekt służby na omawianym stanowisku składa się bardzo wiele czynników. Obszar ten wymaga głębokiej analizy i pozytywnych zmian, które przede wszystkim sprawią że monitorowy w poczuciu odpowiedzialności za swoje zadanie będzie czuł wsparcie całego systemu więziennego.

³² Raport z badania ankietowego dotyczącego opisu zawodowej roli personelu Służby Więziennej, pn. „Pilotażowe kompleksy penitencjarne”, moduł nr 2 pn. „Modernizacja systemu szkolenia kadry Służby Więziennej”, projekt finansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, marzec 2021.

Bibliografia

- Gabrysiak R., *Inteligentna analiza obrazu, „Ochrona i bezpieczeństwo obiektów i biznesu”* nr 6, Mediafachowe, Warszawa 2020.
- Kośmider T. (red.), *Szkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego. Wprowadzenie do problematyki*, Wydawnictwo Episteme, Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie, Warszawa 2020.
- Lewandowski M., *Zadania Służby Więziennej za rzecz bezpieczeństwa państwa – kierunki zmian*, „Wiedza Obronna”, nr 1-1, Warszawa 2019.
- Nowacki R., Kosterka K., *Zastosowanie kształcenia zdalnego w doskonaleniu zawodowym funkcjonariuszy Służby Więziennej na przykładzie Kursu dla funkcjonariuszy służby więziennej pełniących służbę na stanowisku monitorowego*, [w]: M. Strzelec (red.) *Wybrane aspekty kształcenia funkcjonariuszy służb mundurowych*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2022.
- Poklek R., Dela P., *Możliwości i ograniczenia techniki w zastosowaniach penitencjarно-ochronnych. Humanistyczne i technologiczne wymiary systemu bezpieczeństwa*, Euro-Media, Sp. z o.o., Warszawa 2017.

Netografia:

<https://wskip.pbv.pl/> .

<https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/okregowy-inspektorat-sluzby-wieziennej-w-krakowie-bezpieczenstwo-na-ok>.

Akty prawne:

Europejskie reguły więzienne, Rada Europy – Komitet Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich reguł więziennych, 2006.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Karny Wykonawczy (Dz.U. z 2021 r., poz. 53).

Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1064).

Inne:

Instrukcja nr 1/2018 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2018 r. w sprawie organizacji i szkolenia funkcjonariuszy na stanowisku monitorowego oraz organizacji monitorowanej celi mieszkalnej.

Pismo przewodniczącego Zarządu Głównego NSZZ Funkcjonariuszy i Pracowników Więziennictwa skierowane do dyrektora generalnego Służby Więziennej dotyczące instalowania kamer w pomieszczeniu monitorowego skierowanych na pracę funkcjonariuszy wyznaczonych do pełnienia służby na stanowisku monitorowego oraz przeglądu tych stanowisk w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej, Warszawa 25 marca 2021.

Polska Służba Więzienna – Informator 2011-2012, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Warszawa.

Raport z badania ankietowego dotyczącego opisu zawodowej roli personelu Służby Więziennej, pn. „Pilotażowe kompleksy penitencjarne”, moduł nr 2 pn. „Modernizacja systemu szkolenia kadry Służby Więziennej”, projekt finansowany ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021, Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, marzec 2021.

Zarządzenie nr 2/2019 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 28 stycznia 2019 r. w sprawie utraty mocy przez Instrukcje nr 1 Dyrektora Generalnego w sprawie organizacji i szkolenia funkcjonariuszy na stanowisku monitorowego oraz organizacji monitorowanej celi mieszkalnej.

